

Fortfattet oversikt

115626

over de viktigste kjente data vedr. Norges krigspolitiske stilling i okkupasjonstiden, samt herav følgende konsekvenser for rettsoppgjøret.

En rekke kjennsgjeringer som klarlegger Norges krigspolitiske stilling i okkupasjonstiden er etterhvert blitt fastslått. De viktigste er følgende:

1. Fra avbrytelsen av den diplomatiske forbindelse med Tyskland pr. 19/4.40 var krigstilstanden de facto en kjennsgjering.
2. Krigen opphørte ved total og betingelsesløs kapitulasjon 10/6.40, da den norske overkommando etter regjeringens ordre (jfr. U.K.-Bilag bind I, s. 116) innstilte kampen med på følgende demoblisering iflg. akseptert forpliktelse til å la "samtlige¹⁾ norske stridskrefter" nedlegge våpnene og ikke gjenoppta kampen for krigens varighet²⁾.

Proklamasjoner av eldre datum (enn 10/6.40) var etter dette uten betydning, for så vidt de hevdes å ha gitt uttrykk for annen hensikt, hvilket dog ikke kan sies å ha vært tilfelle³⁾.

- 1) At kap.avtalen var landsomfattende fremgår bl.a. av at den ble avsluttet mellom den norske og den tyske overkommando og av at forbindelsen ble etablert ad diplomatisk vei. Videre av at lokal kap.avtale ble avsluttet ved fronten i N. Norge med gen. Dietl.
- 2) Jfr. gen. Falckenhorsts erklæring som vidne i Braunschweig om at den norske regjering ikke hadde rett til å gjenoppta krigføringen.
- 3) Ingen anførsel om fortsatt krigføring, jfr. statsrådsprotokoll av 7/6.40 (U.K.-Bilag bind II, s. 308-309): "Under disse forhold ... vil det være håpløst for Norge å fortsette krigen". Regjeringens oppgave er i proklamasjonen angitt å være "å opprettholde den lovlige regjeringsmakt for Norge" samt å være vern "om landets og folkets politiske rettsgrunnlag". Gen. Ruges proklamasjon som det også har vært henvist til sier heller intet om fortsatt krigføring, men kun at nordmenn deltar ved andre fronter. Hermed kan ikke ha vært siktet til statlig krigføring.

Av andre kjennsgjeringer som viser at krigen faktisk opphørte pr. 10/6.40 - og at forholdet ble oppfattet således - skal nevnes følgende som er av særlig betydning:

- A. Overkommandoenes forhold ved aksept uten nødvendighet¹⁾ av en rekke forpliktelser som ellers ville vært særdeles krigs- viktig²⁾ "bistand til fienden", bl.a. i form av felles norsk-tysk grensevern mot øst. Også det norske kystvern ble stillet under tysk ledelse (iflg. Opland Arb.blad). Demobiliserte soldater ble sendt fra ikke - okkupert til okkupert område. Forsøk på å reise til England ble hindret. Hverken

gen. Ruge eller gen. Fleischer ønsket å følge regjeringen som deres plikt ville vært, hvis krigføringen skulle fortsette.

- B. Regjeringens eget forhold overfor norske offiserer og menige internert i Sverige (ca. 5000) og Finnland (ca. 300). Regjeringens svar på forespørsel fra ledelsen for de norske styrker i Sverige var at offiserer og menige kunne venne tilbake til Norge, da regjeringen ikke hadde bruk for dem. Iflg. Haagerkonvensjonen skal sådan internering opprettholdes til krigens slutt, jfr. gen. Ruges prov i Skancke-saken. Hvis krigen hadde vedvart, ville overgivelsen til fienden inngått under rikretslovens § 15.

- 1) Jfr. gen. Fleischers brev av 4/6.40: "Resten av den norske hær bør gå over grensen til Sverige og Finnland. Det finnes ingen grunn til å overgi den til fienden". Jfr. Fleischers "etterlatte papirer", s. 60-64.
- 2) Avlevering av våpen, amm, sprengstoff, transport- og sambandsmidler m.m. i uskadd stand. Opparbeidelse av flyplasser lcs, sjømerke- og fyrvesenet til tysk disposisjon. Forbud gjennom sivile myndigheter mot forbindelse med vennligsinnet utland. Offiserene tilskyndet til angivelse av æresord om ikke å kjempe mot Tyskland for krigens varighet m.v.

C. Stortingets forhold (ved presidentskapet) støttet av de politiske partiledelser, de største næringsorganisasjoner og høye myndighetspersoner i retning av etablering av samvirke med okkupanten, opprettelse av riksråd og avsettelse av konge og regjering, - Formående kretsers arbeide for oppnåelse av formell fredsslutning.

D. Adm.rådets forhold, bl.a. organisasjon av industrielt og handelspolitisk samvirke med Tyskland av størst betydning for tysk krigspotential, iverksettelse av fabrikasjon av våpen og amm, m.m. til tysk bruk, oppløsning av forsvaret, innlevering av våpen, forbud mot å bære norsk uniform og mot feiring av 17. mai og 3. august, overgivelse av mil. arkiver, "Krigsregulativet" satt ut av kraft m.m.

E. "Air Ministry's" forhold mot å gi norske flygere adgang til treningsflyging, under henvisning til at det politiske forhold mellom England og Norge var uklart etter kapitulasjonen (H. & Sjøfartstid. 30/9.48), jfr. statsråd Sven Nielsens opplysning om at regjeringen reiste til England helt på det uvisse, forberedt på å fortsette til Canada (Stavangeren 27/7.45).

Ut over de foran nevnte kjennsgjerninger er der en rekke andre data som bekrefter det faktiske opphør av den statlige krigsføring pr. 10/6.40, jfr. Justus Lex: "Var Norge faktisk og rettslig i krig etter 10/6.40?" og gen.konsul Harsems bok: "Utrolig men sant", samt hans brev om krigføringsproblemet til Stortingsmennene (iflg. "8.mai" r, 11/12.48.)

Prof. Skeie har om samme forhold anført bl.a.: "I folkerettslig forstand var krigen avsluttet i og med kapitulasjonen. Om Quisling forgjeves forsøkte å oppnå en pretiminær fredsslutning med Tyskland, forandret det ingenting i denne folkerettslige tilstand". I 1941 skrev Ministerialrat Schieder Mayer i Rt. 1 og 2 en artikkel, hvori han påviste at det ikke var krig eller krigstilstand mellom Norge og Tyskland.

4. De under pkt. 3) nevnte beviser må ansees å være godkjent av påtalemyndigheten og domstolene, idet tiltale ikke er reist mot noen av angjeldende norske myndigheter eller myndighetspersoner, skjønt den objektive straffeskyld ville være utvilsom, hvis det fortsatt var krigstilstand de facto, og den subjektive straffeskyld i tilfelle også ville være kårlagt for dem av vedk. som nå hevder å ha vært av den oppfatning at krigen fortsatte,

Å reise tiltale etter § 86 mot andre personer for deres forhold i samme tidsrum er således en inkonskvens som ikke kan være juridisk forsvarlig, jfr. F.N.^s "frihetsbrev" av 10/12.48, art. 7, om likhet for loven og om rettfordskravet på lovens beskyttelse mot enhver forskjellsbehandling i strid med frihetsbrevets bestemmelser.

5. Ved demobiliseringen ble krigsartiklene automatisk satt ut av kraft (Mil. str.lov § 3). For handlinger i tiden etter 10/6.40 kan det således ikke reises tiltale mot militære i Norge etter krigsartiklene i den militære straffelov.¹⁾

Forandring i dette forhold ved gjenopptagelse av statlig krigsføring forutsetter nytt rettsgrunnlag etter brudd på kapitulasjonsavtalen (og således på Haagerkonv. IV, art. 35) fra eksil-regjeringens side, - i tilfelle i strid med dens eget direktiv om å unngå

- 1) Dette er heller ikke gjort, men bestemmelsen er omgått ved tiltale etter § 86 i den borg. str.lov, med straffutmåling i samsvar med § 91 i den mil. str.lov (ved strafføkning ut over str.norm for ikke-militære.) Dette tross rettsregler om likhet for loven, jfr. pkt. 4, 2 avsnitt, og skjønt anvendeligheten av § 86 også skulle opphøre ved demobilisering analogt med de tilsvarende militære bestemmelser, - så vell som iflg. de ortodokse forutsetninger for paragrafens anvendelse iflg. fremstående jurister (rettstridig og forsetlig bistand til motstander i krig de facto,) folkerettsstridige handlinger, så vel som med daværende norsk folkeopinion og den innstilling som de hjemmeværende myndigheter og ledende kretser hadde tilkjenngitt.

Gjenopptagelse av krigføring måtte i tilfelle skje fra bestemt tidspunkt og offisielt notifiseres fremmede makter (iflg. Haggerkonvensjonen).

6. Første offisielle tilkjennegivelse av eksil-regjeringens syn på forholdet til Tyskland som fortsatt krigstilstand fremkom i T. Wolds radiotale 30/7.41, ca. 1 måned etter opprettelsen av leg. staben i Oslo. Henvisning til str. lovens § 86 ble ikke gitt. Talen førte dog - i forbindelse med andre momenter - til leg. stabens edsnektelse og derpå følgende oppløsning. Heller ikke fra hjemneværende hold ble det henvist til § 86, tross str. lovens § 139. Straffefritagelsesgrunnen i denne paragrafs 2, avsnitt gjelder iflg. Schjelderup ikke for fare som truer fra fiendens side. Bevisst unlatelse av å etterkomme bestemmelsen kan straffes som medskyldighet.

Den 9. sept. 1941 presiserte statsråd Meidell forholdet som "krigstilstand de jure" i påvente av formell fredsslutning, som også forutsatt av major F.H. Kjølstrup i P.M. av 5/9.41 til Hitler, dokumentert i Q-saken.

Eksil-regjeringens avtale av 28/5.41 med engelske myndigheter.

- 1) Til sammenligning anføres at England krever forhånds kunngjøring av vedk. straffebestemmelser i tilsvarende tilfeller. De engelske bestemmelser vedr. legionsdannelse på engelsk område er meget utførlige. Om disse bestemmelser har Lord Chief of Justice uttalt at manglende bekjentgjørelse av dem, der hvor de var av aktuell interesse, ville være katastrofalt for anvendelsen (iflg. "The Trial of W. Joyce")

Til den britiske legion på østfronten meldte seg kun 17 englendere. Disse opptrådte under falske navne, da det ikke var tvil om Englands krigspolitiske stilling, om norske frivilliges tjeneste i engelske styrker var konfidensiell og ukjent i Norge.

Ukjent i Norge var også Washington-erklæringen av 1/1.42 som overfor Vestmaktene tilkjennega eksil-regjeringens hensikt om gjenopptagelse av krigføringen, - noe som etter omstendighetene på daværende tidspunkt nærmest måtte referere seg til den i felles-erklæringen omhandlede økonomiske krigføring, idet midler til statlig krigføring ikke dispensertes.

7. Ifølge fhv. forsvarsminister Ljungbergs prov i Skancke-saken er det på det rene at den norske deltagelse i engelske styrker fremdeles var av utelukkende frivillig art i februar 1942 ved sjefsskiftet i forsvarsdepartementet, i likhet med forholdet i 1940 iflg. Nygaardsvold.

Samtlige krigsfartøyer som fra England opererte på norskekysten førte engelske flagg. Ingen nordmann fikk tjenestegjøre som telegrafist, - som sjef kun under engelsk kontroll-officer.

Raidene i des. 1941 var således engelske tiltak med enkelte norske deltagere. De ble iverksatt uten eksil-regjeringens vitende. (Aftenposten 28/10.47.) De norske deltageres uniformer var engelske med påsydd norsk flagg.

Ifølge general Hansteen (skriv av 4/4.48) ble det i 1942 innledet kontormessig forbindelse med den engelske adm. ledelse (F.O.) av aksjoner i Norge. Samvirket gjalt hemmelige tiltak, sabotasje o.l. Samme år kom norske friv. flygere til innsats i engelske forband.

Intet av det her anførte hadde karakter av statlig norsk krigføring.

8. Sommeren 1942 ble første offisielle tiltak til gjenopptagning av statlig krigføring tatt ved mobilisering av bordmenn i utlandet (i august måned) etter forutgående gjenopprettelse av norsk overkommando. Ved denne mobilisering trådte krigsartiklene atter automatisk i kraft for det mobiliserte personell. Herved etablertes imidlertid ikke krigstilstand for det okkuperte Norge, selv om det bortsees fra eksil-regjeringens manglende mandat til gjenopptagelse av krigføringen og dens tvilsomme konstitusjonelle og folkerettslige adgang til sådant tiltak, jfr. Stortingets folkerettsekspert, h.r.,adv. H. Holthes artikkel herom i "Dagsposten" 6/8.40.

For hjemlandet gjalt Landkrigsreglementets okkupasjonsbestemmelser, hvorved den okkupertes rettstilling som nøytral anerkjennes overfor begge de krigførende parter (§§ 44 og 45), jfr. Høyesteretts dom i Hauge-saken.

9. Første norske statlige militære tiltak var iflg. general Hansteen (skriv av 4/4.48) disponeringen av "Den norske brigade" til operasjoner i Finnmark i 1945. "Brigaden" (en bataljon) besatte "ingenmannsland" som var rømmet av tyskerne, men kom ikke til innsats i kamp.
10. I samsvar med det foran anførte har England - i likhet med Sovjet-samveldet - ikke ansett Norge som statlig krigførende etter kapitulasjonen og har på forskjellig vis tilkjennegitt dette, jfr. bl.a. den engelske ambassadør Colliers og Mr. Churchill's takk på Englands vegne for den norske frivillige deltagelse i Englands kamp (en begrensning som H.M. Kongen akviescere ved i sitt svar til Mr. Churchill), den engelske okkupasjon etter frigjøringen, norsk betaling av leie for tyske etablissementer i Norge m.v.

Heller ikke var Norge rettslig sett alliert - en nødvendig følge av dets egen krigspolitiske stilling - jfr. U.K.-Bilag bind II, s. 295: "Det er i denne forbindelse av betydning straks å presisere at det ikke ble sluttet allianser av noen art mellom Norge og Vestmaktene etter krigsutbruddet". Videre prof. Castberg i "Norge under okkupasjonen", side 23. Norge har derfor - i likhet med Danmark - ikke sete i det allierte kontrollråd for Tyskland.

Sovjet-samveldet avbrøt den diplomatiske forbindelse med

.. 6 ..

eksil-regjeringen 28/5.41, = et forhold som vedvarte, da
legionstaben i Oslo ble opprettet (1/7.41).

Hvis den norske påstand om statlig krigføring etter 10/6.40
fortsatt opprettholdes i strid med de forannevnte kjenns-
gjeringer, så må ihvertfall tidsrommet mellom demobiliseringen
i Norge og mobiliseringen av nordmenn i utlandet unntas, med
herav følgende revisjon av rettssaker, hvor enkelte menn er
dømt etter § 86 på grunn av deres forhold i denne tid. Herved
ville i tilfelle oppnåes konsekvens og klare linjer m.h.t.
denne del av rettsoppgjøret.

Oslo, den 1. januar 1949.